

A GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ-EMLÉK- KIÁLLÍTÁS.

A MŰCSARNOK hatalmas termei a tárlatok történetében szokatlan kiállítás számára nyíltak meg, mely gróf Klebelsberg Kunó emlékét szolgálja. Vernissage-ok rendszerint művészeket hoznak közelebb a közönséghez: élők termésére világitanak rá, vagy holtak munkássága előtt gyujtják meg az emlékezés tüzeit. Ezúttal egy nagy államférfi alkotásai adtak találkozt, épület-tervek és modellek, képek, szobrok, tudományos munkák és dokumentumok. Egyik sem annak a teremtő kéznek remeke, melynek emlékét oly átható szóval hirdeti, illetve nem közvetlen alkotása, hanem az apját, sugalmazóját, pártfogóját tiszteli benne. A sokféle mű mögül lassan kibontakozik annak a férfiúnak lelki portréja, aki csaknem egy évtizeden keresztül a magyar kultúrpolitika legfőbb, hivatalos vezetője volt s aki oly nyomokat hagyott a hazai művelődés történetében, mint elődei között csak kevés kiválasztott hagyott.

Qui facit per alium, facit per se. Klebelsberg Kunó gróf sokat, rendkívül sokat dolgozott az ihlet olyféle lázával, amely mögött talán az idő kiszabott voltának tudata derengett. Ez a kiállítás, mely természete szerint munkásságának csak töredékét mutatja be — hiszen iskolapolitikája, alföldi tevékenysége, tudományos apparátusa s főkép a lelkekre gyakorolt hatása nem szemléltethető vitrinekben — szóval tevékeny lelke nem dinamikusan, hanem csak statikusan jelentkezhethet, mégis megdöbrent gazdagságával. A sikerült rendezés nem mondott le a sokoldalúság érzetetéséről s ez a sokoldalúság lényének talán legmarkánsabb tulajdonsága volt.

Nem érdektelen ez a kiállítás abból a szempontból sem, hogy mi mindent tehet egy alkotó, ha módja, érzéke és ideje van hozzá. Klebelsberg Kunó gróf nemcsak szobrokat és képeket vásárolt az államnak, nemcsak freskókkal díszítette az általa emelt monumentális középületeket, nemcsak művészeket és tudósokat küldött világot látni, hanem szinte városok képét is meg tudta változtatni. Alkotássorozatának legtüneményesebb részét az építészeti művek képezik. Ember volt, ő is tévedett sokszor, hisz oly sok egyéni érdek járta előtte a hízelgés táncát, de az kétségtelen, hogy néhány grandiózus építészeti alkotása eltünteti ezeknek emlékét s azon túl elhalványítja mindama vádakat, melyekkel ernyedetlen alkotókedve miatt illették.

Azok között az épületek között, melyek nevéhez fűződnek, legjelentékenyebb a szegedi templomtér kiképzése. Nem hiába dédelgette lelkében leginkább ezt az alkotást, kétségtelen, hogy a legsikerültebb is. Rerrich Béla, a korán elhunyt kiváló építész a zárt árkádos tér kiváló ízlésű megoldásában olyféle szemet-lelket gyönyörködtető művet hagyott maga után, mely a városrendezés fényes példájául szolgálhat. Stockholmig kell elmenni, ha hasonlót akar látni az ember, téglából épített, archaikus zamatú és mégis újszerű hatású épületeket, melyeket a nagy vakolat-kultusszal ellentétben jóleső tisztaság és komolyság jellemez. A szegedi templomtérrrel a nemzet nem lett szegényebb, hanem gazdagabb, eltekintve attól, hogy a vidéki nagy centrumok városiasodá-

sának folyamatában mily döntő szerepe van. Mellette a debreceni Déry-Múzeumot említjük Györgyi Dénes és Münnich Aladár historizáló, ízléses alkotását, melynek külseje szép harmóniában van nemes rendeltetésével. Hogy Klebelsberg Kunó grófnak érzéke volt az építészet legújabb törekvései iránt is, legszebben a margitszigeti fedettuszoda pompás épülete bizonyítja, Hajós Alfréd alkotása, mely nemcsak nehéz technikai problémát oldott meg, hanem ügyelt arra, hogy külsejével is méltó legyen szép környezetéhez.

Csak néhány ékkövet emeltünk ki a páratlanul gazdag sorozatból. Egyetemek, klinikák, iskolák és ismét iskolák végeláthatatlan sorban állnak gróf Klebelsberg Kunó útja mellett. Akad közöttük monumentális méretű is, akad egészen egyszerű is. A svábhegyi csillagvizsgáló romantikus félgömb-tetőzetei kibukkannak közülük. Nem lehet, nem is kell valamennyiben, így a tanyai iskolákban is, művészi értéket keresni, mint a nagy középületekben.

Klebelsberg Kunó gróf nemcsak új épületeket emelt, hanem ügyelt arra, hogy műemlékeink — az a kevés, ami sok dúlás és történelmi zivatár után csonkaországunk határai között megmaradt — tovább dacoljanak az idő pusztító hatásával. A kiállítás egyik terme hatalmas fényképekben mutatja be a minisztersége alatt restaurált históriai érdekű épületeket, a várbeli dominikánus templom komor tornyát, melyre Mátyás király bautzeni emlékművének másolata került, az egyetemi templomot, melyet Lechner Jenő újtott meg avatott kézzel s a Nemzeti Múzeumot, melyre ugyanez az építész emelt harmadik emeletet a padlás tetőszerkezetének kiemelésével, anélkül, hogy Budapest e legszébb empire monumentumának nemes arányú külseje megváltozott volna. De nemcsak a fővárosban, hanem szerte az országban is serényen folyt a munka, a gyönyörű zsámbéki templomot Möller István hozta rendbe s munkájával példát mutatott a semmit hozzá nem tevő, hanem konzerváló és megerősítő, kegyeletes modern restaurálásra. Ugyancsak ő erősítette meg a karsú egri minaretet, míg az egri minorita templomot, a hazai barokk-építészet ez ötletes emlékét Wälder Gyula vette gondozás alá. Árpádkori templomépítésünk egyik nagyarányú alkotását, a freskókkal ékes ócsai ref. templomot Foerk Ernő restaurálta, Schulek János pedig a visegrádi vár úgynevezett Salamon-tornyát. Ez utóbbi nem annyira restaurálás, mint rekonstrukció, a torony-omladék újból való felépítése.

Az új épületek belső díszítésében a freskó kapta a legnagyobb szerepet. Klebelsberg Kunó gróf visszaadta freskónak azt a jelentőséget, melyet megérdemelt s amelyet századunkban érthetetlen módon elvesztett. Az a nagy felledülés, amely főképen a történelmi tárgyú falképek festésében jelentkezett, orosz-lánrészben Klebelsberg gróf érdeme. Dudits Andor freskói, melyeknek vázlatait a kiállításon láthattuk, túlon túl ismeretesek ahhoz, hogy bővebb méltatásukra szükség lenne, de kiemelhetjük a fiatal Kontuly Béla sikerült gödöllői alkotásait, Vaszary János dekoratív pompájú tihanyi aquarium-képét s főképpen Abanovák Vilmos remekbekerült freskóit, melyek a szegedi keresztelőkápolna évszázados falait díszítik.

A magyar szobrászat is lendületes foglalkoztatóra talált a nagy miniszter személyében. A szegedi templomtér boltíves árkádai alatt egész galériára való szobor- és dombormű-sorozat húzódik végig. A sok ismert név és ismert alkotás között olyanok is meghúzódnak, melyek nem annyira közismertek, de jólesik a kiállításon találkozni velük. Ilyen Pásztor János «Ad astra» című női aktja, mely a svábhegyi csillagvizsgáló számára készült, Ohmann Béla néhány szobra, a kitűnő Medgyessy Ferenc szegedi emléktáblája, vagy Vilt Tibor sportvándordíja.

A bejárati nagyterem azok a műkincsek töltik meg, melyeket Klebelsberg Kunó gróf rendkívüli támogatásával szereztek meg a magyar közgyűjtemények. Ebből a pompás sorozatból kiválik Strobl Alajos néhány kitűnő portré-szobra, Paál Lászlónak Borús idő c. igen jelentékeny képe, egy óriási Therma János-vászon, mely az aradi vértanuk kivégzését ábrázolja. Meglepetés volt Jaczka Kornélia Jászai Marit ábrázoló képe, melyet a Nemzeti Színház múzeuma szerzett meg, Ferenczy Károly Testvérek c. gyönyörű kompozíciója, Munkácsy vázlata a Falu hőse c. ismert képéhez. A Nemzeti Múzeum óriási méretű Rákóczi-serlegeit küldte el a kiállításra, melyek az utóbbi évek legjelentősebb szerzeményei, a Zeneművészeti Főiskola Liszt- és Goldmark-relikviákat, melyekkel gyűjteménye a miniszter bőkezűségéből gyarapodott.

Mindezeknél a szerzeményeknél még sokkal értékesebb gazdagodásnak tartjuk Klebelsberg Kunó gróf azon intézkedését, mely lehetővé tette, hogy fiatal művészek külföldön tanulhassanak és dolgozhassanak. A külföldi intézetek nemcsak a tudomány előretolt bástyafokai voltak, hanem az új magyar művészet emlékezetes hajlékai. A három nagy intézet közül ebben a nagyhorderejű munkában a Római Magyar Akadémia vezetett, melynek kitűnő szemű kurátora, Gerevich Tibor a legjelentékenyebb fiatalokat gyűjtötte össze és ismertette meg a görög-római-olasz kultúra csodálatos triászával. Alig van fiatalon beérkezett, vagy éppen indulóban levő tehetségünk, akinek lehetővé ne tette volna a római munkát s azt hisszük, hogy ennek az igazi kultúrtettnek vérpezsdítő hatása mélyen belenyúlik a magyar művészet történetébe.

A kiállítás két római terme művészi szempontból legkiemelkedőbb része az összegyűjtött anyagnak és legszebben beszél gróf Klebelsberg Kunó művészetpolitikájának nagy eredményeiről. Aba Novák Vilmos, Dex Ferenc, Istókovits Kálmán, Molnár C. Pál, Patkó Károly, Sárkány Lóránd, Gáborjáni Szabó Kálmán, Szőnyi István, Kákay Szabó György, Kontuly Béla, Medveczky Jenő és Pólya Iván képei, rajzai és metszetei, Pátzay Pál, Mészáros László, Vilt Tibor, Erdey Dezső, Farkas András, Ispánky József, Végh Ilona és Jálies Ernő szobrai, Árkay Bertalan, Gaul Géza és Bardon Alfréd építészeti rajzai, Sztehlo Lili üvegablaka méltóan képviselik a Római Magyar Akadémia magas színvonalú művészeti tevékenységét, mellyel nem mérkőzhet a bécsi és berlini intézetek művészfiatalsága, de nem mérkőzhetnek a párisi ösztöndíjasok sem. A bécsi és berlini intézet a tudományos munkák garmadájával tűnt ki, így együttesen látni, hogy a könyveknek és tanulmányoknak mily légiója termett az intézetek megalakulása óta, jelül annak, hogy a külföldre küldött fiatal kutatók derekasan megállták a sarat.

A nagy seregszemle nem volt fölösleges. Klebelsberg Kunó gróf rendkívüli egyénisége, munkásságának átható ereje és értéke tiszta fénnel világít a Műcsarnok termeiben. «Nem lehet meghatottság nélkül végigjárni» — írja hivatali utóda, Hóman Bálint a katalógus előszavában — «e sajtóságos, eredeti elgondolású kiállítást, mely az anyag sokféleségében és gazdagságában olyan egyedülálló, amilyen sokat felölelő, gazdag és egyedülálló egyéniség volt Klebelsberg Kunó maga.»